

NEUTRAALIN VALTION USKONNOLLINEN PLURALISMI

Julkaisemme otteita VTT, dosentti, erikoistutkija **Pasi Saukkosen** artikkelista *Kirkko ja valtio moninaisessa suomalaisessa yhteiskunnassa*. Saukkonen myös alusti aiheesta Helsingin seudun vapaa-ajattelijain VABAarissa syyskuussa 2023. Keskustelu jatkuu.

”Valtion tulee olla neutraali toimija siinä mielessä, että se ei lähtökohtaisesti suosi yhtäkään uskontoa, filosofiaa tai elämäntavasta. Sen lainsäädäntöä tai poliittisia linjauksia perustellaan elämäntavastuksellisesti puolueettomilla rationaalisilla argumenteilla, eikä esimerkiksi jonkin uskonnon perinteisillä normeilla. Tätä neutraalisuutta ei kuitenkaan kannata viedä liian pitkälle eikä sitä pidä ulottaa uskontovastaisuuteen saakka.

Neutraalisuutta tasapainottamaan ja sisällöllisesti rikastamaan voidaan luoda elementtejä, jotka ensinnäkin vahvistavat yhteiskunnan sisältämien uskonnollisten yhteisöjen ja monien kansalaisten oman uskonnollisuuden julkista tunnustamista. Toiseksi nämä elementit voivat luoda kytkentöjä sekä eri uskontojen ja elämäntavastusten välille että näiden yhteisöjen ja valtion välille. Tuomalla yhteen erilaisia ihmisiä, aatteita, kulttuureja ja kulttuuriperintöjä voidaan edistää eettisesti kehittyneen ja moniarvoisen kansalaisuuskäsityksen rakentumista.

Uskonnollisesti neutraalin, mutta pluralistisen Suomi-valtion mallissa olisi näistä lähtökohdista käsin tarkasteltuna neljä pääelementtiä, jotka sisältävät lainsäädännöllisiä, hallinnollis-taloudellisia ja symbolisia ulottuvuuksia.

1. Valtion tulee olla tunnustuksellisesti ja elämäntavastuksellisesti puolueeton. Yhdelläkään kirkkokunnalla tai uskonnollisella yhdyskunnalla ei tule olla sitä valtion kiinnittävää erityistä juridista asemaa, vaan kaikki uskonnollis-elämäntavastukselliset yhteisöt ja yhdyskunnat kuuluvat eri tavoin organisoituinakin samanarvoisina kansalaisyhteiskuntaan.

2. Valtio takaa yksilöille vapauden kuulua uskonnolliseen yhteisöön tai olla sellaiseen kuulumatta ja sekä

harjoittaa uskontoaan tai ilmaista elämäntavastustaan. Uskonnon harjoittamista, uskonnollisen identiteetin julkista osoittamista tai uskontokuntien toimintaa voidaan rajoittaa vain erityisen perustellusta syystä kuten lainvastaisuudesta rikkomalla esimerkiksi ihmisoikeuksia tai vaarantamalla kansallista turvallisuutta.

3. Valtio tunnustaa uskontojen ja elämäntavastusten merkityksen monien ihmisten identiteetille ja toiminnalle sekä uskonnollisten yhdyskuntien potentiaalisesti suuren hyödyllisen panoksen yhteiskunnan toiminnalle. Tämä tunnustaminen voi tapahtua esimerkiksi taloudellisen tukemisen muodossa tai erilaisissa symbolisesti merkittävissä tilanteissa tai yhteyksissä.

4. Valtio tunnustaa yhtäältä yhteiskunnan uskonnollis-elämäntavastuksellisen moninaisuuden ja toisaalta Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen ortodoksisen kirkon erityisen merkityksen suomalaisen kansakunnan historiallisessa rakentumisessa ja valtioliikessä historiassa.

Ensimmäisessä kohdassa muutokset vallitsevaan järjestelmään olisivat suurimmat, koska ne tarkoittaisivat nykyisten kansankirkkojen virallisen aseman purkamista ja siten lukuisia lainsäädännöllisiä uudistuksia. Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa koskeva maininta perustuslaista tulisi poistaa.

Toisessa kohdassa muutokset olisivat vähäisempiä, ja ne liittyisivät osin edellisestä asiakokonaisuudesta seuraaviin asioihin. Evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen kirkon erityisaseman purkamisen jälkeen muut uskontokunnat ja elämäntavastukset olisivat niihin nähden tasa-arvoisemmassa asemassa, ja uskonnonvapaus lisääntyisi siinä mielessä. Esimerkiksi koulujen katsomusaineiden opetus olisi erikseen ratkaistava kysymys, mutta joka tapauksessa olisi vaikea nähdä, että evankelis-luterilaisilla ja ortodokseilla olisi enää nykyisenkaltaista velvollisuutta osallistua oman uskontokuntansa opetukseen.

Kolmannessa kohdassa asiat ovat suurelta osin niin ikään lähtökohtaisesti järjestyksessä. Valtion tunnustus

uskonnollisille yhdyskunnille konkretisoituu ennen muuta vuodesta 2009 lähtien haettavissa olleeseen yleisavustukseen. Avustusten tavoitteena on ollut edistää uskonnonvapauden toteutumista parantamalla mahdollisuuksia uskonnon tunnustamiseen ja harjoittamiseen. Avustustoiminta pitäisi toki järjestää uudelleen, mikäli myös Suomen evankelis-luterilainen kirkko ja Suomen ortodoksinen kirkko tulisivat hakijoina sen piiriin.

Neljänten kohtaan liittyvät uudistukset edellyttävät enemmän pohdintaa, eikä eri vaihtoehtoja ole tässä yhteydessä mahdollista käsitellä kovin yksityiskohtaisesti. Jos Suomen perustuslaissa olisi erillinen esipuhe, evankelis-luterilainen kirkko ja ortodoksinen kirkko voitaisiin mainita tässä esipuheessa – mielellään yhdessä ylipäätään uskonnollisen ja elämäntavastuksellisen moninaisuuden tunnustamisen kanssa – ilman, että siitä seuraisi erityisiä juridisia vaikutuksia. Valtion osallistuminen kirkollisesta kulttuuriperinnöstä kuten kirkkorakennuksista huolehtimiseen olisi myös vahva symbolinen osoitus kansakunnan tälle perinnölle antamasta arvostuksesta.

Vahva symbolinen uskonnollisen moninaisuuden julkinen tunnustaminen voisi toteutua esimerkiksi valtion edustajien kuten tasavallan presidentin tai eduskunnan puhemiehen julkisissa esiintymisissä. Mallia voisi ottaa esimerkiksi Norjan kuningas Haraldista, joka eräässä puheessaan luetteli erilaisia tapoja olla norjalainen. Hänen mukaansa norjalaisuus ei ole kiinni ihmisten taustoista, arvoista tai olemisen tavoista, ei myöskään uskonnosta: *Norjalaiset uskovat Jumalaan, Allahiin, maailmankaikkeuteen, ja jotkut norjalaiset eivät usko mihinkään.*”

Lähteet

Saukkonen, Pasi 2023. *Kirkko ja valtio moninaisessa suomalaisessa yhteiskunnassa*.

Isto Peltomäki & Veli-Matti Salminen (toim.) 2023. *Kirjassa Kirkko yhteiskunnassa: suhteet ja rajapinnat: Uskonnonvapauslaki 100 vuotta. Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 143, Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja. Sivut 87-110.*